

DUSZPASTERSTWO MAŁŻEŃSTW I RODZIN W DIECEZJI TARNOWSKIEJ

SDT.V- 1/49/18
L.dz. 40/19

I. MAŁŻEŃSTWO JAKO SAKRAMENT

Małżeństwo - naturalny, pierwotny i trwały związek mężczyzny i kobiety, wpisane w tajemnicę stworzenia, zostało przez Jezusa Chrystusa podniesione do godności sakramentu. Sakrament małżeństwa duchowo ubogaca małżonków chrześcijańskich. Od chwili zawarcia sakramentalnego małżeństwa na mocy daru przemieniającej i zwycięskiej łaski uczestniczą oni w szczególny sposób w tajemnicy Jezusa Chrystusa oraz w tajemnicy Kościoła. Zobowiązuje ich to do życia tymi tajemnicami w ich wspólnocie małżeńskiej oraz do przekazywania tych treści i duchowego znaczenia najpierw sobie nawzajem, następnie dzieciom, które są pierwszym darem małżeństwa, a wreszcie także wspólnotom, do których należą (parafia, Kościół, naród, państwo). Jak nauczał św. Paweł małżeństwo sakramentalne ma swoje pierwotne, religijne i zbawcze źródło w wydaniu się Jezusa Chrystusa na krzyżu za Kościół. Łaska sakramentu małżeństwa – jak wszystkie łaski sakramentalne – jest więc ściśle związana z tajemnicą ofiary Chrystusa i z niej się rodzi. Dlatego w nauczaniu o małżeństwie Kościół odwołuje się do ofiary Chrystusa. Do tej tajemnicy powinni odwoływać się również małżonkowie chrześcijańscy i w odniesieniu do niej kształtować swoją wspólną wędrówkę duchową. Ofiara Chrystusa przedłuża się w tajemnicy Kościoła, który z niej się narodził, celebrowa ją w sakramentach i przeżywa ją w ciągu dziejów. Dlatego Kościół, umiłowana Oblubienica Chrystusa, do którego już od chwili chrztu należą małżonkowie chrześcijańscy, urzeczywistnia się w ich wspólnocie życia i miłości, a tworzona przez nich rodzina nazywana jest „domowym Kościołem”.

Małżeństwo ochrzczonych jest więc uprzywilejowanym miejscem duchowym i egzystencjalnym, w którym ukazuje się Chrystus i Jego zbawienie ofiarowane człowiekowi. W nim uobecnia się Jego miłość i Jego wydanie się dla nas i dla naszego zbawienia, stając się darem sakramentalnym i wezwaniem do nowego stylu życia. Małżeństwo staje się w ten sposób dla większości chrześcijan drogą do świętości. Przyjęcie tego faktu dokonuje się i wyraża w wierze. Z tej racji odniesienie do Chrystusa jako wzoru dla małżonków wyraża się w przyjęciu z wiarą i przeżywaniu w wierze sakramentalności małżeństwa oraz jego jedności i nierozzerwalności. Chociaż jedność i nierozzerwalność małżeństwa są zakorzenione w porządku naturalnym, to jednak w Chrystusie nabierają nowego, głębszego znaczenia. Stają się znakiem Jego miłości do Kościoła oraz zadatkami ożywiającej łaski konsekrującej małżonków. Właściwie

przeżywany fakt tej konsekracji znajduje swój wyraz w stylu życia małżeńskiego i rodzinnego. Należy to tym bardziej podkreślić, ponieważ nierzadko spotykamy się dzisiaj z niezrozumieniem, jak i kwestionowaniem sakramentalności małżeństwa. Wyrazem tego jest odrzucanie lub odkładanie zawarcia sakramentu małżeństwa w przekonaniu, że można je owocnie przeżywać opierając się jedynie na ludzkich środkach i odwołując się jedynie do ludzkich sposobów myślenia. Ponieważ jest to „sakrament wiary”, wiara w sakramentalność małżeństwa potrzebuje głębokiej odnowy. Należy więc ożywić te działania duszpasterskie, katechetyczne i teologiczne, które będą służyć głębszemu zrozumieniu sakramentalności małżeństwa. Jako sakrament, ale też jako naturalny związek kobiety i mężczyzny, małżeństwo potrzebuje dzisiaj zdecydowanej obrony, gdy podważany jest jego sens, istota oraz społeczne i kościelne znaczenie. Tylko małżeństwo oparte na nierozzerwalnym związku mężczyzny i kobiety pozostaje otwarte na wymiar sakramentalny. Potrzebne jest również wypracowanie odpowiedniej wrażliwości, która pozwoli na poprawne z antropologicznego i teologicznego punktu widzenia mówienie o małżeństwie.

Małżeństwo jako przyjęty w wierze sakramentalny dar Chrystusa staje się zadaniem. Małżonkowie są wezwani do udzielania na ten dar egzystencjalnej odpowiedzi. Ponieważ sakrament małżeństwa jest znakiem zobowiązującym, należy więc zwrócić uwagę na konkretne sposoby, poprzez które ta odpowiedź może się wyrazić. Będzie to etos małżeński oparty na miłości i w niej znajdujący zwieńczenie, promieniowanie wiarą, nadzieją i miłością, przekazywanie i obrona życia, wzajemne oddanie i poświęcenie. Wzmocni tę odpowiedź inspiracja czerpana z kontemplacji Świętej Rodziny oraz przykład życia świętych małżonków z różnych epok.

Małżeństwo sakramentalne stanowi podstawę chrześcijańskiej rodziny, która jest „domowym Kościołem”. Oznacza to przede wszystkim, że rodzina jako wspólnota zrodzona z wiary, wspólnotowo ją przeżywa, budowana jest na wzajemnej i ofiarującej się za innych miłości, pozostaje ufnie otwarta na zrodzenie nowego życia oraz poświęca się chrześcijańskiemu wychowaniu potomstwa, co jest jej niezastąpionym obowiązkiem i suwerennym prawem. Rodzina jako domowy Kościół przeżywa swoje bycie na wzór Chrystusa zarówno w wymiarze religijnym, jak i w wymiarze szeroko pojętej troski o chleb powszedni. Bóg zbawia we wspólnocie i we wspólnocie łatwiej to zbawienie osiągnąć. Dlatego przed „domowymi Kościołami” staje zadanie budowania duchowej wspólnoty rodzinnej, a przed duszpasterstwem zadanie wspomaganie tego wymiaru życia chrześcijańskiego.

Małżeństwo i rodzina, podobnie jak cały Kościół, powinny odczytywać w Duchu Świętym znaki czasu i z zaufaniem Opatrzności Bożej podejmować pojawiające się wyzwania. Z jednej strony, pojawia się budzące nadzieję społeczne i kulturowe otwarcie zwłaszcza ludzi młodych na małżeństwo i rodzinę. Z drugiej strony, zasadniczym problemem kulturowym dotyczącym małżeństwa i rodziny są wrogie ideologie, próbujące narzucić błędne koncepcje antropologiczne i etyczne. Kościół już w swoim wymiarze domowym, wspieranym zawsze przez wspólnotę Kościoła powszechnego, musi zmierzyć się z tymi wyzwaniami. Zachodzące zmiany nierzadko otwarte są na to, co chrześcijańskie, ale mogą też stanowić poważne zagrożenie. Dlatego wierni i pasterze powinni czuwać. Pierwsi nad swoim życiem i swoimi wspólnotami domowymi, a drudzy nad powierzoną im owczarnią i jej zbawieniem.

II. KOŚCIÓŁ TARNOWSKI RODZINIE

Rodzina rodzinie

1. Małżeństwo i rodzina są w swej istocie podmiotem duszpasterskiej troski o rodzinę. Działania duszpasterstwa małżeństw i rodzin nie powinny więc zmierzać do zastępowania funkcji przynależnych rodzinie, lecz je budzić i wspomagać ich działanie. Należy więc pomóc

małżeństwom i rodzinom, aby same odkrywały wartość i piękno tej wspólnoty, którą tworzą, bo tylko wtedy mogą umacniać swoją rodzinę, jak też inne rodziny przykładem swego życia. Rodzina powinna więc służyć sobie samej i innym we wzajemnym uświęcaniu. Rodzina jest miejscem uobecniania się Kościoła poprzez realizowanie „w domowym Kościele” misji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej Chrystusa.

2. Za właściwe przygotowanie do dojrzałego życia małżeńskiego i rodzinnego odpowiedzialni są sami kandydaci. Nadto biorą w nim udział ich rodziny, wspólnota parafialna i diecezjalna.

3. Rodzina daje dobry fundament pod przyszłe związki małżeńskie m. in. przez troskę o właściwe relacje rodzinne; przykład żywej wiary; podkreślanie wartości i piękna chrześcijańskiego modelu wspólnoty rodzinnej; przekazywanie młodemu pokoleniu pozytywnego obrazu małżeństwa sakramentalnego; zachęcanie do uczestnictwa w różnych formach duszpasterstwa rodzin.

4. Uroczystość zawarcia sakramentu małżeństwa stanowi okazję do podkreślenia wagi tego wydarzenia religijnego nie tylko dla narzeczonych, ale również ich rodzin, dla innych rodzin jako świadectwo pragnienia życia w sakramentalnym małżeństwie oraz dla całej wspólnoty parafialnej (np. poprzez modlitwę w intencji nowożeńców).

5. W trosce Kościoła o dobre przygotowanie młodych do małżeństwa warto uwzględnić także rodziców narzeczonych. Dobre relacje międzypokoleniowe oraz właściwe umiejscowienie obecności rodziców i teściów w życiu młodych małżonków pozwala na dojrzały rozwój nowej rodziny. Warto więc podjąć działania duszpasterskie, które pomogą rodzicom narzeczonych zrozumieć ich przyszłą rolę.

6. Małżonkowie sakramentalni w widzialnych znakach jedności małżeńskiej niech odkrywają niewidzialną nadprzyrodzoną jedność, która jest darem obecnego w ich więzi Chrystusa. Tymi znakami są m. in. modlitwa małżeńska i rodzinna, wspólnie spędzany czas, szczery dialog małżeński i rodzinny, fizyczna i duchowa obecność oraz wiele innych.

7. Katechizacja (a często ewangelizacja) rodziców i całych rodzin powinna być prowadzona przy okazji przygotowania ich dzieci do przyjęcia sakramentów świętych: chrztu, pierwszej spowiedzi i Komunii św., bierzmowania. Jest to przygotowanie całych rodzin do sakramentów, które przyjmują dzieci. Należy więc odpowiednią katechizacją objąć w tym przypadku nie tylko dzieci, ale także rodziców. To oni są, jako pierwsi nauczyciele wiary, głównymi odpowiedzialnymi za przygotowanie swoich dzieci do przyjęcia poszczególnych sakramentów.

8. Szczególną troską należy objąć młode małżeństwa. Już na etapie bezpośredniego przygotowania do sakramentu małżeństwa należy ukazać narzeczonym drogę towarzyszenia młodym małżeństwom, którą proponuje wspólnota Kościoła tarnowskiego. Wskazane jest zaprezentowanie wspólnot o charyzmacie rodzinnym, które działają w diecezji oraz elementów duszpasterstwa małżeństw i rodzin, które koordynuje Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin Kurii Diecezjalnej w Tarnowie (dalej: Wydział). Narzeczonym należy przedstawić formy duszpasterstwa małżeństw jako naturalną kontynuację przygotowania do małżeństwa.

9. Należy zadbać, by tematyka nienaruszalności prawa do życia od poczęcia do naturalnej śmierci była systematycznie przypominana oraz zachęcać całe rodziny do zaangażowania w dzieło obrony

życia ludzkiego. Warto włączać całe rodziny do uczestnictwa w obchodzonego podczas Dnia Papieskiego Diecezjalnym Marszu dla Życia i Rodziny, który jest szczególnym dniem afirmacji życia.

10. Małżonkowie i rodzice niech korzystają z różnych form wspierania własnego rozwoju. Jedną z nich jest formacja we wspólnotach o charyzmacie rodzinnym. Warto polecić także organizowanie przez parafie dodatkowych konferencji, wykładów, świadectw, warsztatów itp.

11. Zachęca się do tworzenia Róż Różańcowych rodziców modlących się za dzieci, aby od początku rodzice czuli potrzebę systematycznej modlitwy za własne dzieci i ich duchowy rozwój.

12. Rodzice powinni zawsze pamiętać, że środowiskiem naturalnym i nie dającym się zastąpić w wychowaniu człowieka jest rodzina. W niej bowiem dokonuje się wymiana wychowawcza darów między rodzicami i dziećmi oraz między małżonkami, która przyczynia się do budowania komunii osób. Fundamentem wychowania religijnego – moralnego jest wiara. Dlatego rodzice powinni:

- a) troszczyć się o wspólne przystępowanie do Komunii św., zwłaszcza w niedziele i święta, w pierwsze piątki miesiąca, w uroczystości i rocznice rodzinne,
- b) pielęgnować zwyczaj wspólnej codziennej modlitwy wieczornej połączonej z rachunkiem sumienia,
- c) podtrzymywać tradycje, zwyczaje religijne i elementy celebracji świąt w rodzinie,
- d) uczyć czci i poszanowania krzyża i obrazów religijnych, przydrożnych kapliczek, elementów sakralnych w przestrzeni publicznej jako znaków naszej wiary.

13. Wielką wartość w kształtowaniu właściwego oblicza rodziny ma wychowanie patriotyczne. Zachęca się parafie, aby wspólnie z rodzicami i szkołą podejmowały to zadanie. Angażując zarówno młodzież, jak i starszych, należy zadbać o pielęgnowanie nabożeństw religijno – patriotycznych oraz o ukazywanie piękna polskiej tradycji i historii.

14. Zachęca się wspólnotę parafialną do systematycznej modlitwy za małżeństwa i rodziny, a nawet organizowania w parafiach specjalnego dnia modlitw w tej intencji. Duszpasterze winni informować, że modlitewne wsparcie rodzinom zapewniają również inne małżeństwa w parafii, a także zakony czynne i kontemplacyjne.

15. Warto zorganizować w parafii, jako rodzinie rodzin, miejsce przyjazne małżonkom i rodzinom (np. kawiarenka), gdzie mogłyby się odbywać spotkania małżeństw, rodzin z dziećmi, a także seniorów.

Struktura duszpasterstwa małżeństw i rodzin w diecezji tarnowskiej

16. Za duszpasterstwo małżeństw i rodzin w diecezji tarnowskiej odpowiedzialny jest Biskup Tarnowski (dalej: Biskup), z mandatu którego działa Wydział, który realizując swoją misję, współpracuje z innymi wydziałami Kurii Diecezjalnej w Tarnowie oraz z instytucjami diecezjalnymi.

17. Z Wydziałem bezpośrednio współpracują dekanalni duszpasterze małżeństw i rodzin, którzy w dekanatach są odpowiedzialni za koordynowanie działań w obszarze duszpasterstwa małżeństw i rodzin. Dekanalni duszpasterze rodzin są mianowani przez Biskupa na wniosek dyrektora Wydziału. Szczegółowe obowiązki dekanalnego duszpasterza małżeństw i rodzin reguluje *Statut duszpasterstwa małżeństw i rodzin w diecezji tarnowskiej* zatwierdzony przez Biskupa.

18. Zasadniczą przestrzenią duszpasterstwa małżeństw i rodzin jest wspólnota parafialna. To w niej, pod opieką duszpasterzy i osób dojrzałe przeżywających swoją wiarę oraz różnych wspólnot formacyjnych, dokonuje się proces duchowego wzrostu małżeństw i rodzin. Za duszpasterstwo rodzin w parafii odpowiedzialny jest proboszcz. Zaleca się, aby w każdej większej parafii jednemu z kapłanów została powierzona troska o małżeństwa i rodziny. Kapłan ten współpracuje bezpośrednio z dekanalnym duszpasterzem małżeństw i rodzin.

19. Duszpasterstwo małżeństw i rodzin wspierają doradcy życia rodzinnego, którzy posługują w parafialnych poradniach życia rodzinnego. Posługę doradcy życia rodzinnego i zasady funkcjonowania poradni rodzinnych określa *Regulamin funkcjonowania poradnictwa rodzinnego w diecezji tarnowskiej* wydany przez Biskupa.

Przygotowanie do małżeństwa

20. Wydział jest odpowiedzialny za aktualizowanie programu przygotowania do małżeństwa (katechizacja przedmałżeńska oraz dzień skupienia) i przygotowanie materiałów dydaktycznych dla doradców życia rodzinnego posługujących w parafialnych poradniach rodzinnych.

21. Zadaniem Wydziału jest także troska o odpowiednie kwalifikacje i formację osób wchodzących w skład zespołów przygotowujących i przeprowadzających katechizację przedmałżeńską. W skład każdego zespołu zawsze wchodzi kapłan oraz inne kompetentne osoby, np.: małżeństwa, doradcy życia rodzinnego, mediatorzy rodzinni, specjaliści nauk medycznych, psychologicznych, pedagogicznych, prawniczych, społecznych i ekonomicznych.

22. Zachęca się duszpasterzy, aby ożywiali w rodzinach piękny zwyczaj zaręczyn i podejmowali tę tematykę w przepowiadaniu.

23. Proces pełnego przygotowania do sakramentu małżeństwa obejmuje 3 etapy: dalszy, bliższy i bezpośredni.

24. Fundamentalne przygotowanie do małżeństwa sakramentalnego, zwane przygotowaniem dalszym, wiąże się z dojrzewaniem do podjęcia świadomej i odpowiedzialnej decyzji o małżeństwie oraz obowiązków z nim związanych. Jest to czas pogłębiania osobistej więzi z Chrystusem a przez to dorastania do bezinteresownej i ofiarnej miłości. Przygotowanie dalsze odbywa się głównie w rodzinie, ale także podczas katechizacji, w diecezjalnych czy parafialnych grupach i ruchach oraz poprzez wierność formowanemu głosowi sumienia.

25. Na etapie przygotowania dalszego należy wprowadzać do tematyki katechez w wyższych klasach szkół podstawowych i w szkołach ponadpodstawowych zagadnienia dotyczące chrześcijańskiej wizji życia małżeńskiego i rodzinnego. W ramach duszpasterstwa dzieci i młodzieży warto zorganizować w dekanatach raz do roku cykl spotkań dla młodzieży szkół średnich, studentów (niekoniecznie par), wprost dotyczący tematyki małżeństwa i relacji w związku, które przybliżą pełny ideał Ewangelii i nauczania Kościoła względem małżeństwa oraz ukształtują postawę odpowiedzialności za relacje międzyludzkie. Spotkania te mogą stanowić

formę katechizacji parafialnej i być kontynuacją katechez szkolnych. Program ten jest opracowywany przez Wydział.

26. Przygotowanie bliższe odbywa się w formie tzw. katechizacji przedmałżeńskiej. Jej celem jest przygotowanie kandydatów do tego, by odważnie i odpowiedzialnie urzeczywistniali w świecie zamysł Boga względem małżeństwa i rodziny. Obowiązujący szczegółowy program katechizacji przedmałżeńskiej podaje Wydział. Zasadniczo ustala się, że:

- a)** ukończenie katechizacji w szkole bądź cyklu spotkań dla młodzieży (p. 25.) nie zwalnia z obowiązku katechizacji przedmałżeńskiej,
- b)** w katechizacji przedmałżeńskiej mogą brać udział osoby, które ukończyły 18 rok życia.
- d)** w katechizacji przedmałżeńskiej powinny uczestniczyć pary (mężczyzna i kobieta), które przygotowują się do ślubu. Wspólne uczestnictwo w katechizacji przedmałżeńskiej pomaga zbudować właściwy fundament relacji małżeńskiej i zestawić ze sobą wizję przyszłego małżeństwa i rodziny.

27. Katechizacja przedmałżeńska powinna być prowadzona zasadniczo w formie warsztatów tematycznych. Zachęca się, aby na zakończenie katechizacji przedmałżeńskiej zapoznać narzeczonych ze wspólnotami o charyzmacie rodzinnym, które działają w diecezji.

28. Osoby świeckie mające prowadzić katechizację przedmałżeńską powinny posiadać misję kanoniczną wydaną przez Biskupa. Za formację tych osób i weryfikację dopuszczenia ich do tej posługi odpowiedzialny jest Wydział.

29. Zaleca się, aby katechizacja przedmałżeńska miała charakter ewangelizacyjny; tak, by budzić i rozwijać wiarę przygotowujących się do małżeństwa.

30. Organizacja katechizacji przedmałżeńskiej jest obowiązkiem każdego proboszcza. Należy ją przeprowadzać w następujący sposób:

- a)** Zgodnie z Instrukcją KEP *O przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* z 1986 r. (n.13), w parafiach powyżej 3 tysięcy wiernych powinna ona być organizowana corocznie; w przypadku mniejszych parafii przynajmniej co 2 lata. Koordynatorem działań jest dekanalny duszpasterz małżeństw i rodzin, który na początku roku kalendarzowego dostarcza do Wydziału informację o terminach zaplanowanej katechizacji przedmałżeńskiej na terenie swojego dekanatu.
- b)** Zamiast katechizacji przedmałżeńskiej w poszczególnych parafiach może być organizowana katechizacja dla całego dekanatu. W takim przypadku musi odbywać się ona corocznie. Za zorganizowanie takiej formy katechizacji odpowiedzialny jest dekanalny duszpasterz rodzin w łączności z dziekanem. Pomocą w zorganizowaniu zespołu specjalistów służy Wydział.
- c)** Diecezjalne ośrodki rekolekcyjne i inne jednostki przeprowadzające katechizację przedmałżeńską są zobowiązane do prowadzenia jej z udziałem specjalistów i corocznego przedstawienia do Wydziału terminów katechizacji dla narzeczonych.
- d)** Jakikolwiek formy katechizacji przedmałżeńskiej, które odbywają się poza parafiami (także w domach zakonnych), muszą posiadać aktualną zgodę na ich przeprowadzanie wydawaną przez Wydział. Ośrodki te mają obowiązek złożenia do Wydziału rocznego sprawozdania ze swojej działalności. Powinny się w nim znaleźć: plan i struktura spotkań,

a także wykaz omawianych tematów. Zatwierdzone przez Wydział sprawozdanie może być podstawą do uzyskania zgody na dalsze prowadzenie katechizacji w konkretnym ośrodku.

31. Przygotowanie bezpośrednie (zwane katechezą przedślubną) powinno rozpocząć się przynajmniej na sześć miesięcy przed datą ślubu. Jego zasadniczym celem jest uświadomienie narzeczonym ich wielkiej odpowiedzialności za małżeństwo, które będą tworzyć oraz zachęcenie ich do godnego i świadomego udziału w liturgii sakramentu. Przygotowanie bezpośrednie obejmuje:

a) Dwie rozmowy duszpasterskie w kancelarii parafialnej (m.in. zgromadzenie stosownych dokumentów, badanie kanoniczne w oparciu o aktualnie obowiązujący protokół przedślubny; omówienie liturgii ceremonii ślubnej). Badanie kanoniczne narzeczonych, najlepiej osobno z każdym z nupturientów, przeprowadza proboszcz lub wyznaczony przez niego kapłan.

b) Trzy spotkania w parafialnej poradni rodzinnej. W tych spotkaniach narzeczeni zobowiązani są uczestniczyć wspólnie. Tematyka spotkań zawarta jest w *Regulaminie funkcjonowania poradnictwa rodzinnego w diecezji tarnowskiej* opracowanym przez Wydział i zatwierdzonym przez Biskupa.

c) Wspólne uczestnictwo w dniu skupienia dla narzeczonych, który jest dla narzeczonych szczególnym czasem nawiązania więzi z Chrystusem i zbudowania na relacji z Nim i przy pomocy Jego łaski fundamentów trwałości małżeństwa sakramentalnego. Materiały do przeprowadzenia dnia skupienia dla narzeczonych przygotowuje Wydział. Za przeprowadzenie dnia skupienia odpowiedzialni są dekanalni duszpasterze małżeństw i rodzin, którzy proszą o pomoc osoby z grona doradców życia rodzinnego i specjalistów posiadających misję kanoniczną Biskupa, wydawaną przez Wydział.

32. Informacje o dyżurach w parafialnych poradniach rodzinnych oraz dniach skupienia dla narzeczonych powinny być dostępne w kancelarii, gablocie oraz na stronach internetowych parafii i Wydziału.

33. W wyjątkowych przypadkach, gdy nie ma możliwości zrealizowania wszystkich wymagań stawianych narzeczonym w ramach przygotowania bliższego i bezpośredniego, dopuszcza się formę indywidualnego przygotowania przez duszpasterza. Ten fakt należy zaznaczyć w dokumentacji przedślubnej.

34. Do sakramentu pokuty narzeczeni przystępują, co do zasady, co najmniej dwukrotnie. Po raz pierwszy po zgłoszeniu się do kancelarii parafialnej, drugi raz bezpośrednio przed ślubem.

Towarzystwo małżeństwom i rodzinom

35. Zachęca się, aby w każdej parafii jedna niedzielna Eucharystia – poprzedzona krótką katechezą dla rodziców, z homilią dostosowaną zarówno do rodziców jak i dzieci – była sprawowana „dla rodzin”. Tak rozumiana Eucharystia nie jest dodatkowym, nowym wydarzeniem, lecz mocno obecną w tradycji tarnowskiego Kościoła „Mszą św. dla dzieci” rozszerzoną o zauważenie w przepowiadaniu nie tylko dzieci, lecz przede wszystkim rodziców. Za przygotowywanie tematów tych katechez odpowiedzialny jest Wydział.

- 36.** Zachęca się do organizowania w każdej parafii Duchowej Adopcji Dziecka Poczętego w Dzień Świątości Życia. Jest to szczególna okazja do ukazywania wartości życia od poczęcia aż do naturalnej śmierci.
- 37.** Zasadnym jest inicjowanie przez instytucje diecezjalne działań na rzecz promocji rodziny w oparciu o naukę Kościoła Katolickiego, wykorzystując takie narzędzia jak prelekcje, sympozja itp.
- 38.** Należy rozwinąć propozycję rekolekcji dla małżonków, z uwzględnieniem etapu ich życia małżeńskiego. Warto zadbać, aby w tych ćwiczeniach duchowych, czy innych spotkaniach formacyjnych mogli uczestniczyć małżonkowie mający małe dzieci. W takiej sytuacji należy pamiętać, aby na czas spotkań formacyjnych rodziców zapewnić ich dzieciom należyłą opiekę. Informacja o rekolekcjach, a także o wszelkich instytucjach wspierających małżeństwa i rodziny (np. poradnie rodzinne, poradnie specjalistyczne) oraz wspólnotach o charyzmacie rodzinnym w diecezji powinna być ogólnie dostępna – zarówno w formie drukowanej, jak i elektronicznej.
- 39.** Celebrowanie jubileuszy małżeńskich z odnowieniem przyrzeczeń małżeńskich powinno na stałe wejść w rytm życia parafii. Należy przynajmniej raz w roku zorganizować wspólną Mszę św. dla jubilatów. Dniem uroczystej celebracji jubileuszy małżeńskich powinna być Niedziela Świętej Rodziny lub dzień Diecezjalnego Święta Rodziny, który obchodzony jest corocznie w trzecią niedzielę czerwca. Jeżeli racje duszpasterskie za tym przemawiają, ten dzień może być związany z rekolekcjami, misjami lub odpustem parafialnym.
- 40.** Zachęca się, aby w każdej parafii odnowić lub wprowadzić celebrowanie triduum dla kobiet i mężczyzn. Tradycyjnie należy je przeprowadzić przez trzy dni: dla kobiet przed świętem Ofiarowania Pańskiego, a dla mężczyzn przed uroczystością św. Józefa. Triduum, poza uczestnictwem w Eucharystii, powinno być okazją do spowiedzi świętej, wysłuchania odpowiedniej homilii, konferencji ascetycznej czy do zorganizowania warsztatów tematycznych. W czasie rekolekcji w Adwencie i Wielkim Poście zachęca się do organizowania nauk stanowych dla małżeństw i rodzin podejmujących tematykę godności kobiety i mężczyzny, roli matki i ojca. Cenne jest, gdy tych nauk wspólnie słuchają małżonkowie oraz inni członkowie rodzin.
- 41.** Wizyta duszpasterska (tzw. „kolęda”) powinna przebiegać w takiej formie, aby stała się okazją do budowania właściwych relacji duszpasterza z rodzinami. Niech będzie to odpowiedni czas do poznania codziennego życia parafian. Niech ta wizyta stanie się zachętą do większego zaangażowania w życie wspólnoty parafialnej i wskazania na możliwości rozwoju duchowego w ramach przynależności do parafii oraz do określonych grup działających w ramach parafii.
- 42.** Tworząc struktury wspomagające rodziców w wychowaniu dzieci, nie wolno zapomnieć o rodzicach, którzy samotnie wychowują dzieci. Im także należy zapewnić i zaproponować odpowiednie formy obecności w Kościele.
- 43.** Duszpasterzom nie wolno zapomnieć także o tych wiernych, którzy żyjąc w małżeństwach z ochrzczonymi a katolikami (małżeństwa mieszane *sensu stricto*) lub nieochrzczonymi (małżeństwa mieszane *sensu lato*), podejmują codzienny wysiłek życia wiarą i katolickiego wychowania potomstwa. Niech wspólnota parafialna otacza tych wiernych troską i zachęca ich do udziału w podejmowanych inicjatywach kościelnych.
- 44.** Istotne jest, by objąć duszpasterską troską rodziny, które są pogrążone w bólu z powodu śmierci dziecka, także w sytuacji śmierci dziecka przed jego narodzeniem. Okazją do tego jest

Dzień Dziecka Utraconego. Zadaniem duszpasterzy jest informowanie rodziców, którzy utracili swoje dziecko, że jeżeli zostało zachowane ciało, mają prawo do pochowania dziecka niezależnie od czasu trwania ciąży. Zachęca się, aby w parafiach, gdzie znajdują się cmentarze parafialne, przygotować mogiłę zbiorową do pochówku dzieci po poronieniu. To miejsce, także rodzice dzieci utraconych, którym nie zostało przekazane ciało dziecka, mogą symbolicznie uczynić miejscem pochówku.

45. Należy rozwinąć propozycję rekolekcji czy innych spotkań formacyjnych dla małżonków, którzy dotknięci nieplodnością doświadczają bezdzietności. W duchu zrozumienia i wrażliwości, z delikatnością, należy udzielić im wsparcia i pomóc w rozwiązywaniu ich dylematów moralnych. Należy objąć ich duszpasterską troską w obliczu zaistniałej bezdzietności, zachęcić ich do rozeznania decyzji o ewentualnym rodzicielstwie zastępczym lub adopcji.

46. Należy dostrzec potrzeby duchowe i materialne rodziców, którzy z miłością wychowują dzieci niepełnosprawne. Zasługują oni nie tylko na podziw, ale także na szczególną troskę. Za podejmowanie odpowiednich działań duszpasterskich w tej kwestii odpowiedzialny jest Wydział we współpracy z odpowiednimi duszpasterstwami specjalistycznymi.

47. Opieką duszpasterską należy otoczyć osoby w podeszłym wieku. Na uznanie zasługują wszelkie inicjatywy społeczne, dzięki którym osoby starsze mogą nie tylko zadbać o swoją kondycję fizyczną i intelektualną, rozwijać relacje z innymi, ale także stawać się przydatnymi, oddając innym swój czas, umiejętności i doświadczenie. Cenne są także wszelkie działania duszpasterskie, które mają na celu zaangażować młodzież w różne formy pomocy osobom starszym. Relacje wielopokoleniowe są szczególnym wyrazem wzajemnej wymiany darów i mają charakter wychowawczy. Młodzież pomagając osobom starszym, uczy się szacunku i wrażliwości na drugiego człowieka, czerpie ze skarbcza tradycji, wiedzy i doświadczenia poprzednich pokoleń. Osoby starsze dzięki najmłodszemu pokoleniu łatwiej mogą odnaleźć i zaakceptować swoją tożsamość seniora i docenić wartość tego wszystkiego, co mogą przekazać innym.

48. Duszpasterską troską należy objąć także wdowy i wdowców. W duszpasterstwie tego typu należy uwzględnić szeroko rozumianą pomoc ludziom żyjącym samotnie, zagubionym w tłumie, poprzez ukazanie horyzontu, jaki proponuje Chrystus, oraz możliwości wypełniania pustej przestrzeni wartościami, które sprawiają, że życie znów stanie się sensowne i harmonijne. Zadaniem duszpasterzy jest troska o to, aby osoby które utraciły swojego współmałżonka, zaakceptowały tę rzeczywistość i czując się potrzebnymi we wspólnotie parafii, wypełniały swój czas pogłębianiem relacji z Bogiem, Kościołem i z drugim człowiekiem.

49. W planie pracy duszpasterskiej z osobami owdowiałymi należy uwzględnić pomoc specjalistów z różnych dziedzin - m.in. psychologów czy lekarzy. Swoją pomocą służyć mogą również ci, którzy pokonali już swoją samotność i którzy chcieliby służyć innym oraz dzielić się swoimi doświadczeniami.

50. Zachęca się duszpasterzy do tworzenia grup składających się z osób będących w stanie wdowieństwa, które systematycznie (np. w ostatnią niedzielę miesiąca) spotykałyby się ze sobą. Zachęca się również wspólnoty o charyzmacie rodzinnym do organizowania rekolekcji tematycznych dla wdów i wdowców.

51. Dzięki jedności z Bogiem osoby owdowiałe mogą przetrwać trudne chwile samotności i żaloby, a nawet dojrzeć do decyzji powtórnego małżeństwa. Pomocą w rozwianiu wątpliwości powinna być zawsze szczerza rozmowa z duszpasterzem w kancelarii parafialnej lub podczas sakramentu pokuty.

52. Należy zachęcać osoby owdowiałe, aby wraz z rodziną kultywowały pamięć o zmarłym współmałżonku poprzez wspólną modlitwę w rocznice śmierci, ofiarowywanie Mszy św., gromadzenie pamiątek, dzielenie się wspomnieniami oraz nawiedzanie grobu osoby zmarłej i opiekę nad nim. Duszpasterze winni informować osoby owdowiałe o możliwości wstąpienia do stanu wdów i wdowców konsekrowanych.

53. Owocność działań duszpasterstwa rodzin w ogromnej mierze zależy od zaangażowania duszpasterzy oraz odpowiedniego ich przygotowania. Dlatego zagadnienia z zakresu duszpasterstwa małżeństw i rodzin w systemie formacji seminaryjnej powinny zajmować szczególne miejsce. Nieodzownym elementem seminaryjnej formacji w tym zakresie powinna być obecność osób świeckich (specjalistów z zakresu życia rodzinnego, jak i samych małżonków), którzy pozwolą kandydatom do kapłaństwa intelektualnie i duchowo przygotować się do duszpasterskiej pracy z rodzinami w parafii. Warto, aby podczas formacji seminaryjnej umożliwić klerykom stały kontakt ze wspólnotami o charyzmacie rodzinnym. Powyższe działania, w porozumieniu z Rektorem Wyższego Seminarium Duchownego, zobowiązany jest koordynować Wydział.

54. Zagadnienia z zakresu duszpasterstwa małżeństw i rodzin powinny być również obecne w programie formacji stałej kapłanów.

III. NIEKTÓRE WYZWANIA DLA DUSZPASTERSTWA MAŁŻEŃSTW I RODZIN

Rodzina w obliczu zjawisk związanych z emigracją

55. Zagrożeniem i jednocześnie próbą dla jedności małżeńskiej i rodzinnej jest zjawisko emigracji. Dotyczy ono rodzin dotkniętych brakiem jednego lub obojga rodziców oraz małżeństw doświadczających rozłąki. Wyjście naprzeciw wyzwaniom naszych czasów, w kwestii ograniczania destrukcyjnych skutków tych procesów, jest ważnym wyzwaniem duszpasterskim, realizowanym na wielu płaszczyznach.

56. Działania diecezjalne, które wychodzą naprzeciw wyzwaniom duszpasterstwa małżeństw i rodzin w kontekście emigracji, należy podejmować we współpracy z duszpasterstwem polonijnym, uwzględniając regulacje prawne istniejące w Kościołach partykularnych.

57. Otaczając troską rodziny, które doświadczają zjawisk związanych z emigracją, należy:

- a) Przygotować do dyspozycji duszpasterzy materiały w językach obcych, które pomogą im skuteczniej prowadzić duszpasterstwo oraz spełniać obowiązki kancelaryjne wobec osób, które przebywając na terenie diecezji tarnowskiej, nie znają języka polskiego. Przy tej okazji warto ukierunkowywać i uwrażliwiać grupy, wspólnoty małżeńskie oraz instytucje,

które działają w ramach duszpasterstwa małżeństw naszej diecezji, na kwestie otwartości wobec małżeństw obcokrajowców. W tym działaniu należy akcentować, że taka otwartość może i powinna stać się wielką szansą do ewangelizacji.

b) Z troszczyć się o rodziców dotkniętych problemami związanymi ze zjawiskiem emigracji, którzy z tego powodu sami wychowują dzieci. Warto wprowadzać na terenie diecezji różne formy duszpasterstwa (rekolekcje, dni skupienia), ukierunkowane konkretnie na tę grupę.

c) Organizować w sanktuariach, np. raz w miesiącu nabożeństwo w intencji rodzin przeżywających skutki zjawisk emigracyjnych.

58. Problematykę duszpasterstwa rodzin wobec zjawisk emigracyjnych należy wprowadzić jako jeden z elementów formacji kapłanów oraz tych, którzy do kapłaństwa się przygotowują. Należy czynić to w taki sposób, by kapłan podejmując się pomocy rodzinom emigracyjnym, umiał rozeznawać indywidualną sytuację każdej rodziny dotkniętej problemami życia emigracyjnego.

Wsparcie małżeństw i rodzin przeżywających kryzysy

59. Troska o małżeństwa i rodziny jest troską całego Kościoła. W obliczu kryzysów należy szukać rozwiązań zgodnych z nauką Kościoła, które doprowadzą do odnowienia w małżonkach relacji z Bogiem, sobą nawzajem i z pozostałymi członkami rodziny.

60. Szczególną rolę we wspieraniu małżeństw przeżywających kryzys odgrywają kapłani. To oni poprzez duchową pomoc, proces rozeznawania, sprawowane sakramenty, obudzenie w małżonkach świadomości obecności Boga w ich małżeństwie, mogą pomóc w uzdrowieniu więzi małżeńskiej. Zadaniem duszpasterzy jest więc:

a) Odszukanie w parafii małżeństw i rodzin znajdujących się w sytuacjach trudnych. Okazją do tego może być wizyta duszpasterska, spotkania w kancelarii parafialnej, odwiedziny chorych, spotkania związane z przygotowaniem do sakramentów ich dzieci, itp.

b) Towarzystwo im z miłosierdziem i cierpliwością - rozwijając duszpasterstwo więzi - na kolejnych etapach ich wzrostu. W towarzyszeniu ważną sprawą będzie podjęcie próby uzdrowienia zranionych uczuć i wynagrodzenie krzywd.

c) Ukazanie możliwości pomocy ze strony Kościoła. W takich przypadkach pomocą służy diecezjalna struktura specjalistycznych poradni rodzinnych.

61. W sytuacji, gdy małżonkowie lub ich dzieci borykają się z problemem uzależnień duszpasterz winien zaproponować im skorzystanie z pomocy świadczonej przez instytucje działające na terenie diecezji.

Towarzystwo osobom żyjącym w sytuacjach nieprawidłowych

62. Dużym wyzwaniem dla duszpasterstwa małżeństw i rodzin jest rosnąca liczba „małżeństw na próbę”, rzeczywistych wolnych związków, katolików związanych tylko ślubem cywilnym, rozwiedzionych, którzy zawarli nowy związek i innych sytuacji nieprawidłowych. Należy nieustannie poszukiwać adekwatnych sposobów docierania do tych osób z przesłaniem Ewangelii. Rosnąca liczba związków niesakramentalnych inspirowane do podjęcia próby towarzyszenia tym

osobom, aby zrozumiały sedno swojego dramatu i sytuację, w jakiej się znalazły oraz – w konsekwencji – odnalazły swoje miejsce w Kościele.

63. Towarzystwo osobom żyjącym w związkach niesakramentalnych wspiera duszpasterstwo związków niesakramentalnych, na czele którego stoi diecezjalny duszpasterz związków niesakramentalnych. Duszpasterstwo to działa w ramach Wydziału i podejmuje współpracę z Sądem Diecezjalnym. Duszpasterstwo związków niesakramentalnych organizuje w głównych ośrodkach diecezjalnych rejonowe spotkania oraz rekolekcje dla osób w sytuacjach nieregularnych. W razie potrzeby służy także duszpasterzom w organizowaniu takich grup w poszczególnych parafiach. Szczegółowe zasady działania duszpasterstwa związków niesakramentalnych określa *Statut duszpasterstwa związków niesakramentalnych* zatwierdzony przez Biskupa.

64. Działanie duszpasterskie wobec związków niesakramentalnych w pierwszej kolejności powinno prowadzić do udzielenia fachowej pomocy prawnej w poradniach przy Sądzie Diecezjalnym. Pomoc ta może prowadzić m. in. do tego, aby na drodze kościelnego procesu sądowego ustalić ważność lub nieważność pierwszego związku małżeńskiego. Następnie należy kontynuować rozeznanie o charakterze duszpasterskim. Powinno ono mieć formę indywidualnego, systematycznego i długotrwałego kierownictwa duchowego, które w konsekwencji może prowadzić do różnych form integracji ze wspólnotą Kościoła.

65. Kapłani niech wspierają osoby żyjące w związkach niesakramentalnych w integracji wzajemnej i ze wspólnotą, poprzez odkrywanie przynależności do Kościoła, która jest najlepszą przeciwwagą dla zła. Ważne byłoby wskazanie różnych form ich obecności we wspólnocie Kościoła, w zależności od etapu rozwoju, na jakim się znajdują (formy spotkania z Bogiem – czytanie Słowa Bożego, uczestnictwo we Mszy św. i nabożeństwach, uczestnictwo w spotkaniach prowadzonych z myślą o nich, zaangażowanie w dzieła prowadzone przez Kościół), łącznie z możliwością uczestniczenia w życiu sakramentalnym pod określonymi warunkami zawartymi w *Familiaris Consortio*, 84.

66. Uwzględniając fakt, iż osoby żyjące w związkach niesakramentalnych nie mogą zasadniczo przystępować do Komunii świętej, wskazane jest, aby duszpasterze zachęcali je do bliższego przyłgnięcia do Słowa Bożego. Kościół bowiem pragnie nas karmić Ciałem i Słowem Pańskim, zaś Chrystus Pan może leczyć nasze ciała Swoim Ciałem i Swoim Słowem, które jest żywe i skuteczne (por. Hbr 4, 12). Zasadne zatem jest zapraszanie osób żyjących w związkach niesakramentalnych do wspólnotowej i indywidualnej lektury Pisma Świętego. Warto także, aby takim osobom podpowiadać, jak w sposób pogłębiony korzystać ze skarbcza Słowa Bożego.

Towarzystwo osobom żyjącym w pojedynkę

Osoby skrzywdzone, porzucone przez małżonka sakramentalnego

67. Bóg stworzył człowieka na swój obraz i podobieństwo z miłości i uzdolnił nas do miłości. Najsilniejszą więzią między kobietą a mężczyzną jest miłość małżeńska. Rozbitej tej miłości,

połączonej sakramentem małżeńskim, jest głębokim problemem, który w konsekwencji pociąga za sobą skutki zarówno osobiste, jak i społeczne.

68. Wsparcie osób porzuconych winno być szczególną troską Kościoła, obejmującą osoby porzucone przez współmałżonka, a zachowujące wierność złożonej przysiędze małżeńskiej.

69. Za koordynację wsparcia dla małżonków skrzywdzonych i porzuconych są odpowiedzialni dekanalni duszpasterze małżeństw i rodzin. Usilnie zachęca się, aby osoby świeckie współpracując z dekanalnymi duszpasterzami małżeństw i rodzin włączyły się w troskę o małżonków skrzywdzonych i porzuconych.

70. W zależności od potrzeb zachęca się do tworzenia grup wsparcia dla osób porzuconych, rozwiedzionych czy żyjących w separacji. Koordynatorzy tych grup byłiby zobowiązani do organizowania cyklicznych spotkań zgodnie z wcześniej zatwierdzonym przez Wydział planem formacji.

71. Osobom porzuconym należy zapewnić opiekę duchową także poprzez organizowanie dla nich rekolekcji, czy dni skupienia. W razie konieczności należy ułatwić pomoc prawną w ramach działających na terenie diecezji poradni specjalistycznych.

72. Należy podejmować wszelkie działania mające na celu podtrzymywanie wierności złożonej przysiędze małżeńskiej oraz wspieranie wspólnot i ruchów, które dążą do odbudowania zniszczonej więzi małżeńskiej i powrotu do małżonka sakramentalnego.

Osoby stanu wolnego (beżżenne, poszukujące męża/żony)

73. Duszpasterską troską powinny zostać objęte osoby żyjące w stanie wolnym. Dlatego zadaniem Wydziału jest opracowywanie i czuwanie nad realizacją programu formacji osób żyjących w pojedynkę. Za koordynację duszpasterstwa osób stanu wolnego w dekanacie jest odpowiedzialny dekanalny duszpasterz małżeństw i rodzin. Dla osób stanu wolnego warto podjąć następujące działania duszpasterskie:

- a) organizowanie w dekanatach corocznych spotkań modlitewno-formacyjnych połączonych z konferencją, mających na celu pogłębianie życia duchowego oraz ukazywanie możliwości działań we wspólnocie parafialnej,
- b) proponowanie (przynajmniej raz w roku) rekolekcji, które mogłyby się odbyć np. w diecezjalnych domach rekolekcyjnych,
- c) głoszenie okolicznościowych kazań w parafiach w ramach dorocznych rekolekcji dla całej wspólnoty,
- d) celebrowanie Msze św. połączonych z modlitwą o dobrego męża/dobrą żonę.

*Dokument przygotowany przez
Komisję Małżeństw i Rodzin V Synodu Diecezji Tarnowskiej*